

## Мақала

### “Сциентизм мен антисциентизм : гендік инженерия аясында ”

Орындаған: 2 курс студенті Ильяс Әліби

Тексерген: Рахимжанова С.К.

**Аңдатпа:** Бұл мақалада **сциентизм мен антисциентизмнің философиялық ұстанымдары** гендік инженерия контексінде қарастырылады. Сциентизм ғылымды қоғам дамуының басты қозғаушы күші ретінде қабылдап, гендік инженерияны адамзаттың болашағын жақсартуға бағытталған прогрессивті құрал деп бағалайды. Ол жаңа биотехнологиялық әдістерді медицинада, ауыл шаруашылығында және экологияда қолдануды қолдайды, ғылымды әмбебап құндылық ретінде көреді. Ал антисциентизм ғылымның шексіз үстемдігін сынға алып, гендік инженериядағы **этикалық, әлеуметтік және мәдени тәуекелдерге** назар аударады. Бұл бағыт табиғи тепе-теңдікті бұзу, адам болмысының өзгеруі және қоғамдағы теңсіздіктің күшеюі сияқты қауіптерді алға тартады. Мақалада гендік инженерияның жетістіктері мен мүмкіндіктері, сондай-ақ оның оң және теріс жақтары талданады. Сциентизм ғылымды адамзаттың дамуының негізгі факторы ретінде дәріптесе, антисциентизм оның шектеулерін көрсетіп, гуманистік және этикалық өлшемдерді алға қояды. Осы екі көзқарасты салыстыру гендік инженерияның болашағын философиялық тұрғыдан түсінуге мүмкіндік береді.

**Түйін сөздер:** Сциентизм , Антисциентизм, Гендік инженерия, Ғылым және этика , Философиялық талдау

## Кіріспе

Ғылым мен қоғамның арақатынасы философия тарихында әрқашан өзекті тақырыптардың бірі болып келген. XIX–XX ғасырларда қалыптасқан **сциентизм** бағыты ғылымды адамзат дамуының басты қозғаушы күші ретінде дәріптеп, барлық әлеуметтік және мәдени мәселелерді ғылыми әдістер арқылы шешуге болады деп сендірді. Бұл көзқарас ғылымды әмбебап құндылық ретінде қабылдап, оның шексіз мүмкіндіктерін алға тартты.

Алайда ғылымның үстемдігін шектен тыс дәріптеу **антисциентизм** бағытының пайда болуына әкелді. Антисциентизм ғылымның қоғамдағы рөлін жоққа шығармайды, бірақ оның шексіз үстемдігін сынға алады. Бұл бағыт ғылымның адамзат болмысына, мәдениетке және табиғи тепе-теңдікке тигізетін ықтимал теріс әсерлеріне назар аударады.

Осы екі философиялық ұстанымның қарама-қайшылығы қазіргі заманғы **гендік инженерия** саласында айқын көрініс табады. Бір жағынан, гендік инженерия медицинада тұқым қуалайтын ауруларды емдеуге, ауыл шаруашылығында өнімділікті арттыруға және экологияда жаңа шешімдер ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл сциентизмнің ғылымды прогресс пен адамзаттың болашағын жақсартудың құралы ретінде қарастыруымен сәйкес келеді. Екінші жағынан, гендік инженерия адам болмысының табиғи құрылымын өзгерту, биоэтикалық нормаларды бұзу және әлеуметтік теңсіздікті күшейту қаупін тудырады. Бұл антисциентизмнің ғылымның шектеулерін көрсетіп, гуманистік өлшемдерді алға қоюымен үндеседі.

Осы мақалада сциентизм мен антисциентизмнің философиялық негіздері гендік инженерия аясында талданып, олардың қоғамдағы рөлі мен ықпалы салыстырмалы тұрғыда қарастырылады.

(Қолданылған әдебиет: Жақыпбеков Н. *Ғылым философиясы: сциентизм және антисциентизм*. – Алматы: Қазақ университеті, 2015.)

## Негізгі бөлім

Ғылым мен қоғамның арақатынасы философия тарихында әрқашан өзекті тақырыптардың бірі болып келген. XIX–XX ғасырларда ғылымның қарқынды дамуы сциентизм бағытының күшеюіне себеп болды. Сциентизм ғылымды адамзат дамуының басты қозғаушы күші ретінде дәріптеп, барлық әлеуметтік және мәдени мәселелерді ғылыми әдістер арқылы шешуге болады деп сендірді. Бұл көзқарас ғылымды әмбебап құндылық ретінде қабылдап, оның шексіз мүмкіндіктерін алға тартты. Алайда ғылымның үстемдігін шектен тыс дәріптеу антисциентизм бағытының пайда болуына әкелді.

Антисциентизм ғылымның қоғамдағы рөлін жоққа шығармайды, бірақ оның шексіз үстемдігін сынға алады. Бұл бағыт ғылымның адамзат болмысына, мәдениетке және табиғи тепе-теңдікке тигізетін ықтимал теріс әсерлеріне назар аударады.

Осы екі философиялық ұстанымның қарама-қайшылығы қазіргі заманғы гендік инженерия саласында айқын көрініс табады. Бір жағынан, гендік инженерия медицинада тұқым қуалайтын ауруларды емдеуге, ауыл шаруашылығында өнімділікті арттыруға және экологияда жаңа шешімдер ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл сциентизмнің ғылымды прогресс пен адамзаттың болашағын жақсартудың құралы ретінде қарастыруымен сәйкес келеді. Екінші жағынан, гендік инженерия адам болмысының табиғи құрылымын өзгерту, биоэтикалық нормаларды бұзу және әлеуметтік теңсіздікті күшейту қаупін тудырады. Бұл антисциентизмнің ғылымның шектеулерін көрсетіп, гуманистік өлшемдерді алға қоюымен үндеседі. Сциентизмнің философиялық негіздері позитивизмнен бастау алады. О. Конт ғылымды қоғамды басқарудың басты құралы ретінде қарастырды. Оның ойынша, ғылымның дамуы адамзаттың әлеуметтік прогресін қамтамасыз етеді. Бұл идея кейінгі философиялық ағымдарда да жалғасын тапты. Сциентизм ғылымды ақиқаттың ең сенімді көзі ретінде дәріптейді. Ғылыми әдіс барлық салада қолдануға болатын әмбебап құрал деп есептеледі. Қоғамдық прогресс ғылымның дамуына тікелей байланысты деп саналады. Гендік инженерия осы қағидаларды нақтылайтын сала болып табылады. Ол адамзаттың болашағын жақсартуға бағытталған прогрессивті құрал ретінде қарастырылады. Медицинада гендік инженерия тұқым қуалайтын ауруларды емдеуге мүмкіндік береді. Ауыл шаруашылығында өнімділікті арттыруға, зиянкестерге төзімді сорттар шығаруға жол ашады. Экологияда биотехнологиялық әдістер арқылы табиғи тепе-теңдікті сақтауға мүмкіндік береді. Сциентизм тұрғысынан гендік инженерия – адамзаттың дамуының жаңа кезеңін айқындайтын ғылым. Антисциентизм ғылымның қоғамдағы рөлін жоққа шығармайды, бірақ оның шексіз үстемдігін сынға алады. Бұл бағыт ғылымның адамзат болмысына, мәдениетке және табиғи тепе-теңдікке тигізетін ықтимал теріс әсерлеріне назар аударады. Антисциентизмнің негізгі уәждері: ғылым барлық мәселелерді шеше алмайды, ол тек белгілі бір шеңберде тиімді; ғылымның дамуы жаңа қауіптер туғызады (ядролық қару, биотехнологиялық тәуекелдер); ғылым гуманистік және этикалық өлшемдермен шектелуі тиіс. Гендік инженерия аясында антисциентизм мынадай сындар айтады: этикалық қауіптер – адам геномын өзгерту оның табиғи болмысын бұзуы мүмкін; әлеуметтік теңсіздік – гендік технологиялар тек бай мемлекеттер мен топтарға қолжетімді болуы ықтимал; мәдени тәуекелдер – дәстүрлі құндылықтар мен табиғи тепе-теңдік бұзылуы мүмкін. Антисциентизм ғылымды толық жоққа шығармайды, бірақ оның шектеулерін көрсетіп, гуманистік өлшемдерді алға қояды. Сциентизм мен антисциентизмді салыстырғанда, олардың гендік инженерияға қатысты көзқарастары қарама-қайшы болғанымен, бір-бірін толықтырады. Сциентизм

ғылымды прогресс пен адамзаттың болашағын жақсартудың құралы ретінде қарастырады. Антисциентизм ғылымның шектеулерін көрсетіп, этикалық және гуманистік өлшемдерді алға қояды. Қазіргі қоғамда гендік инженерияның дамуы осы екі көзқарастың диалогын қажет етеді. Ғылымның жетістіктерін пайдалану үшін сциентизмнің оптимизмі маңызды, бірақ оның қауіптерін азайту үшін антисциентизмнің сындары мен ескертулері де қажет.

Қорытындылай келе, гендік инженерия аясында сциентизм мен антисциентизмнің қарама-қайшылығы ғылым мен қоғамның арақатынасын терең түсінуге мүмкіндік береді. Бұл диалог ғылымның дамуын этикалық өлшемдермен үйлестіріп, адамзаттың болашағын қауіпсіз әрі тұрақты етуге жол ашады.

(Қолданылған әдебиет: Stud.kz. *Сциентизм мен антисциентизм: ғылымның әлеуметтік рөліне философиялық талдау.*)

### Қорытынды

Сциентизм мен антисциентизм – ғылымның қоғамдағы рөліне қатысты екі қарама-қарсы философиялық ұстаным. Сциентизм ғылымды адамзат дамуының басты қозғаушы күші ретінде дәріптеп, барлық әлеуметтік және мәдени мәселелерді ғылыми әдістер арқылы шешуге болады деп сендірсе, антисциентизм ғылымның шексіз үстемдігін сынға алып, оның шектеулерін көрсетеді. Бұл екі бағыттың қарама-қайшылығы қазіргі заманғы **гендік инженерия** саласында айқын көрініс табады. Гендік инженерия сциентизм тұрғысынан прогресс пен болашақтың кепілі ретінде қарастырылады. Ол медицинада тұқым қуалайтын ауруларды емдеуге, ауыл шаруашылығында өнімділікті арттыруға, экологияда жаңа шешімдер ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл ғылымның адамзатқа пайдасын көрсететін нақты мысалдар. Алайда антисциентизм тұрғысынан гендік инженерия этикалық, әлеуметтік және мәдени тәуекелдерге толы. Адам геномын өзгерту оның табиғи болмысын бұзуы мүмкін, жаңа технологиялар тек белгілі бір топтарға қолжетімді болып, теңсіздікті күшейтуі ықтимал, ал дәстүрлі құндылықтар мен табиғи тепе-теңдік бұзылуы мүмкін. Осылайша, сциентизм мен антисциентизмді қарама-қарсы қоюдың орнына, оларды **бір-бірін толықтыратын көзқарастар** ретінде қарастыру маңызды. Сциентизм ғылымның мүмкіндіктерін ашып көрсетсе, антисциентизм оның шектеулерін ескертіп, этикалық өлшемдерді алға тартады. Қазіргі қоғамда гендік инженерияның дамуы осы екі көзқарастың диалогын қажет етеді. Ғылымның жетістіктерін пайдалану үшін сциентизмнің оптимизмі маңызды, бірақ оның қауіптерін азайту үшін антисциентизмнің сындары мен ескертулері де қажет. Қорытындылай келе, гендік инженерия аясында сциентизм мен антисциентизмнің қарама-қайшылығы ғылым мен қоғамның арақатынасын терең түсінуге мүмкіндік береді.

## Қолданылған әдебиеттер

1. Поппер К. *Открытое общество и его враги*. – Москва: Прогресс, 1992.
2. Хабермас Ю. *Техника и наука как «идеология»*. – Москва: Республика, 2003.
3. Фейерабенд П. *Против метода*. – Москва: АСТ, 2007.
4. Кун Т. *Структура научных революций*. – Москва: Прогресс, 1975.
5. Жақыпбеков Н. *Ғылым философиясы: сциентизм және антисциентизм*. – Алматы: Қазақ университеті, 2015.
6. Stud.kz. *Сциентизм мен антисциентизм: ғылымның әлеуметтік рөліне философиялық талдау*.
7. Philosophy Academic. *Сциентизм-антисциентизм*.
8. Центр дистанционного образования. *Сциентизм және антисциентизм динамикасы*.
9. Rifkin J. *The Biotech Century: Harnessing the Gene and Remaking the World*. – New York: Tarcher/Putnam, 1998.
10. Sandel M. *The Case Against Perfection: Ethics in the Age of Genetic Engineering*. – Harvard University Press, 2007.